

TÜRKİYE’DE KAYIT DIŞI İSTİHDAMIN HANEHALKI VERİLERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Ahmet Burçin YERELİ¹, Altuğ Murat KÖKTAŞ², Ali Gökhan GÖLÇEK³

ÖZ

Kayıt dışı ekonominin bir unsuru olarak kayıt dışı istihdam kavramı, ekonomiyi olumsuz yönde etkilemesi nedeniyle literatürde yoğun olarak konu edinilmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerde yaygın olarak görülen kayıt dışı ekonominin en önemli ayağı ise kayıt dışı istihdamdır. Bireylerin kayıtsız çalışmaları sonucu, elde edilen gelirin takip edilememesi, başta vergi sistemi olmak üzere ekonomideki makro dengeleri bozmakta ve kamu finansmanını zedelemektedir.

Çalışmanın konusu, Türkiye’de kayıt dışı istihdamın sosyoekonomik özellikleridir. Türkiye’de kayıt dışı istihdam edilen bireylerin, sağlık sigortası sahipliği, istihdam edilme durumları ve elde ettikleri gelir türleri kapsamında 2012 ve 2017 yılları için kayıt dışı istihdam oranının hesaplanması ise çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Çalışmada TÜİK tarafından düzenlenen 2012 ve 2017 “Hanehalkı Bütçe Anketi” verilerinden yararlanılmış ve betimleyici yöntem kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kayıtdışı İstihdam, Hanehalkı, Türkiye.

ANALYZING OF THE INFORMAL EMPLOYMENT ON THE HOUSEHOLD DATA IN TURKEY

ABSTRACT

As an element of the informal economy, the concept of informal employment is intensively discussed in the literature as it affects the economy negatively. The most important pillar of the informal economy, which is common in developing economies, is informal employment. As a result of the unregistered work of individuals, the inability to follow the income can disrupt the macro balances in the economy -especially the tax system- and damage the public finance.

The subject of the study is the socioeconomic characteristics of unregistered employment in Turkey. The focus of the study is the calculation of the unregistered employment rate of the individuals -unregistered work- for 2012 and 2017 in Turkey in the context of ownership of health insurance, employment status and income types. In the study, it is benefited from Household Budget Survey data in between 2012 and 2017 which organized TURKSTAT and is used descriptive method.

Keywords: Informal Employment, Household, Turkey.

¹ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, aby@hacettepe.edu.tr

² Doç. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, altugmuratkoktas@ahievran.edu.tr

³ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, aligokhangolcek@ohu.edu.tr

1. Giriş

Düzensiz ekonomi, kara ekonomi ve yer altı ekonomisi gibi farklı isimlerle anılan kayıt dışı ekonominin analizi, kayba konu olan kamu gelirleri için de bir fikir vermektedir. Gelişmekte olan ekonomilerde yaygın olarak görülen kayıt dışı ekonominin en önemli ayağı ise kayıt dışı istihdamdır. Bireylerin kayıtsız çalışmaları sonucu, elde edilen gelirin takip edilememesi, başta vergi sistemi olmak üzere ekonomideki makro dengeleri bozmakta ve kamu finansmanını zedelemektedir. Ekonometrik modeller yardımıyla ülkedeki vergi kapasitesi, vergi gayreti ve fiili vergi hasılatı gibi unsurların hesaplanmasıyla birlikte söz konusu hesapların gerçeğe yakın sonuçlar verebilmesi ancak kayıt dışı ekonominin doğru olarak hesaplanmasıyla mümkün olmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın konusu, Türkiye’de kayıt dışı istihdamın sosyo-ekonomik özellikleridir. Türkiye’de kayıt dışı istihdam edilen bireylerin, sağlık sigortası sahipliği, istihdam edilme durumları ve elde ettikleri gelir türleri kapsamında 2012 ve 2017 yılları için kayıt dışı istihdam oranının hesaplanması ise çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Çalışmada TÜİK tarafından düzenlenen 2012 ve 2017 “Hanehalkı Bütçe Anketi” verilerinden yararlanılmış ve betimleyici yöntem kullanılmıştır. Bu kapsamda, öncelikle istihdam edilen bireylerin, sağlık sigortası sahipliği incelenmiştir. Sağlık sigortası olmayanların belirlenmesini müteakip, istihdam edilmelerine rağmen yeşil kartı bulunanlar ile asgari ücretin altında gelir elde edenler ayrıca hesaplanmıştır. Diğer yandan istihdam edilmemelerine rağmen ücret geliri elde edenler ise yine kayıt dışı istihdam kapsamında değerlendirilmiş ve sonuç olarak Türkiye’de kayıt dışı istihdam oranı üzerine bir hesaplama yapılmıştır.

2. Kayıt Dışı İstihdam Kavramı

Literatürde kayıt dışı ekonomi ile ilgili çeşitli tanımlamalar yer almaktadır. Örneğin; “düzensiz ekonomi” (Ferman ve Ferman, 1973), “yeraltı ekonomisi” (Houston, 1987; Simon ve Witte, 1982), “kara ekonomi” (Dilnot ve Morris, 1981), “gölge ekonomi” (Cassel ve Cichy, 1986; Frey, Weck ve Pommerehne, 1982) ve “resmi olmayan / enformel ekonomi” (McCrohan ve Smith, 1986) şeklindeki isimlendirmeler bunlardan bazılarıdır (Losby vd, 2002: 2). Bu bağlamda kayıt dışı ekonomi ile kayıt dışı istihdam arasında kuvvetli bir bağ bulunduğu görülmektedir. Kayıt dışı istihdam, ilk olarak Keith Hart tarafından “enformel sektör” olarak kavramsallaştırılmıştır. Daha sonra, 1971 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nun düzenlediği Dünya İstihdam Programı’nda “enformel sektör” kavramı bir kez daha kullanılmıştır (Gupta, 2012: 1; Güloğlu, 2005: 2). 1970’lerde yaşanan büyük çaplı ekonomik krizler, ekonominin dönüşümüne yol açmış, özellikle gelişmekte olan ülkelerde istihdam yapılarının kayıt dışı yapılanmasına yol açmıştır.

Kayıt dışı istihdam, esas itibarıyla kayıt dışı ekonominin bir parçası olarak kabul edilebilir. Kayıt dışı çalışmak, kayıt dışı ekonomiyi de beraberinde getirdiğinden öncelikli olarak kayıt dışı ekonominin tanımına ihtiyaç duyulmaktadır. Literatürde kayıt dışı ekonomi ile ilgili çeşitli tanımlar bulunmakla birlikte diğer tanımlamaları da dikkate alarak Yereli ve Karadeniz tarafından yapılan kayıt dışı ekonomi tanımı şu şekildedir (2004, 7):

“Kayıt dışı ekonomi, bilinen istatistik yöntemlerle tahmin edilemeyen ve gayri safi milli hâsıla hesaplarını elde etmede kullanılmayan, yasalar çerçevesinde ya da yasalara aykırı olarak elde edilen ve ilgili kurum ve kuruluşların tamamen veya kısmen bilgisi dışında bırakılan, kamu adına bir gelir tahakkukuna yol açan ekonomik ve mali faaliyetlerin tümüdür”.

Söz konusu tanım kapsamında kayıt dışı ekonomi, devlet tarafından bilinmeyen, takip edilemeyen ve taraflarınca gizlenen her türlü ekonomik faaliyeti akıllara getirmektedir. Kayıt dışı istihdam ise benzer biçimde çeşitli iktisadi ajanların yürüttükleri emek harcama faaliyetlerinin gizlenmesi olarak ifade edilebilir. Nitekim Sosyal Güvenli Kurumu (SGK) kayıt dışı istihdamı

“niteliği itibariyle yasal işlerde çalışarak istihdama katılan kişilerin, çalışmalarının gün veya ücret olarak ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına hiç bildirilmemesi ya da eksik bildirilmesi” biçiminde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla hali hazırda bir işte çalışmakla birlikte SGK’ya kayıtlı olmayanlar, kayıt dışı istihdam kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda kayıt dışı istihdamın, çalışanların SGK’ya hiç bildirilmemesi, çalışma gün sayılarının eksik bildirilmesi ve sigorta primine esas kazanç tutarlarının eksik bildirilmesi şeklinde üç farklı yöntemle gerçekleştiği ileri sürülmektedir (SGK, 2013).

3. Veri ve Yöntem

Çalışmanın verileri, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan “Hanehalkı Bütçe Anketi” verilerinden elde edilmiştir. Söz konusu anketler, hanelerin sosyoekonomik yapıları, yaşam düzeyleri ve tüketim kalıpları hakkında bilgi vermekte ve uygulanan sosyoekonomik politikaların geçerliliğinin test edilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Anketlerde bireylerin ve hanehalklarının 65 tüketim yapıları, gelir düzeyleri, sosyoekonomik gruplar ile kır-kent bölge dağılımı kapsamında tüketim harcaması türleri, hanelerin sosyoekonomik özellikleri, hanehalkı reisi ve fertlerinin çalışma durumları, hanehalkı toplam geliri ve diğer konular hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu bağlamda 1994 yılında yapılan Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi, 2002 yılından itibaren her yıl düzenli olarak yapılmaktadır. Çalışmanın coğrafi kapsamı, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan tüm yerleşim yerleridir. Yerleşim yerleri, kır-kent olmak üzere iki tabakaya ayrılmıştır. Anketin kapsamı, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan hanelerde yaşayan fertlerdir. Buna göre kurumsal nüfus⁴ kapsamında bulunanlar ile göçer nüfus, anketlerin kapsamı dışındadır. Anketin uygulama dönemi ise 1 Ocak-31 Aralık tarihleri arasında bir yıl süre ile kırsal ve kentsel bölgelerden aylık olarak toplanan verilerden oluşmaktadır. Anketten temel olarak üç ana grup değişken elde edilmektedir. Bunlar, oturlan konutun tipi, mülkiyet durumu, ısıtma sistemi, konut kolaylıkları, sahip olunan eşyalar ve ulaştırma araçları gibi hanehalkı sosyoekonomik durum değişkenleri, alt harcama grubu ve yapılan tüketim harcaması değerinden oluşan tüketim harcaması değişkenleri ve yaş grubu, cinsiyet, öğrenim durumu, medeni durum, istihdam durumu (meslek, iktisadi faaliyet, işteki durum) değişkenleri ile anket ayı ve son 12 ay olmak üzere faaliyet ve faaliyet dışı kullanılabilir gelirlerden oluşan fertlere ilişkin değişkenlerdir (TÜİK, 2011).

Bununla birlikte çalışmada hanehalkı bütçe anketi verilerinden yararlanılarak, fertlerin istihdam durumlarına göre çalışan ve çalışmayanlar ayrılmış ve anket verilerinde çalışmıyor görünmeyen fertlerin, sosyal güvenlik kayıtları kapsamında demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri, betimleyici yöntemle ortaya konulmaktadır.

4. Bulgular

TÜİK tarafından 1 Ocak – 31 Aralık 2012 ve 2017 dönemine yönelik olarak gerçekleştirilen “Hanehalkı Bütçe Anketi”nde yer alan fert veri setinde 2012 yılı için toplam 36.343 adet, 2017 yılı için toplam 42.255 adet veri bulunmaktadır. Her bir hane için ayrı bir bülten numarası tanımlanmış olup 2012 için 1200001’den başlayıp, 1213248’e kadar, 2017 yılı için 1700001’den başlayıp 1715552’ye kadar devam eden ve birer atlayan eşsiz (unique) bir numaraya sahiptir.

⁴ Günlük yaşam gereksinimleri, yasal bir düzenlemeye dayalı olarak kurulan özel ya da tüzel kurum/kuruluşlarda kısmen ya da tamamen karşılanan, bireysel karar ve davranışlarında yetkili otoritenin kurallarına kısmen ya da tamamen bağımlı olarak hareket eden, ancak bireysel harcamalarına karar verebilen kişilerin yaşamlarını sürdürdükleri alanlarda yaşayan nüfusa kurumsal nüfus denir. Bu tanıma göre; üniversite yurtları, misafirhane, çocuk yuvası, yetiştirme yurdu, huzurevi, özel nitelikteki hastane, hapishanede, kışla ve ordu evlerinde yaşayanlar kurumsal nüfusa dâhildir.

ARTVIN INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL
SCIENCES (AICOSS 19)
17-19 APRIL 2019, HOPA, ARTVIN/TURKEY

Bülten numaraları ise tüketim, fert ve hane gibi diğer veri setlerini birbirine bağlayan ve değişkenler arasında ilişki kuran anahtar numaralardır.

Fert veri setinde temel olarak hanede yer alan fertlerin temel özellikleri incelenmektedir. Buna göre hanehalkı reisinin başlayarak fertlerin hanehalkı reisine olan yakınlıkları, bitirilen yaş, cinsiyet, sahip olunan sağlık sigortası, eğitim durumu ve medeni durum gibi birçok faktör, söz konusu veri setinde tanımlanmaktadır. Diğer yandan fertlerin istihdam ve iş arama durumlarının yanı sıra meslekleri ve elde ettikleri gelir düzeyleri de yine fert veri setinde yer almaktadır. Dolayısıyla veri seti, kayıt dışı istihdam durumunun belirlenmesi ve kayıt dışı çalışan fertlerin sosyo-ekonomik yapıları hakkında fikir veren bir yapıya sahiptir.

Veri seti üzerinde öncelikli olarak kayıt dışı istihdamın belirlenmesi amacıyla anketin uygulandığı aydaki çalışma durumu araştırılmıştır. Çalışma kavramı ise veri setinde, anket ayının son haftasında bir saat bile olsa ücret veya kar elde etmek amacıyla bir iş yapma veya işle bağlantılı olma anlamında tanımlanmaktadır. Buna göre istihdam durumu aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1: Anket Ayındaki İstihdam Durumu (2012-2017)

Durum	2012		2017	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Çalışıyor	13.168	48.55	14.986	46.57
Çalışmıyor	13.954	51.45	17.098	53.13

Kaynak: Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri Seti, 2012-2017.

2012 yılı için anket ayında çalışma durumu dikkate alındığında, fertlerin %48.5'i hali hazırda bir işte çalışırken geriye kalan %51.5'inin ise çalışmadığı görülmektedir. Çalışmayan fertlerin iş arama durumlarına bakıldığında bunların yalnızca %7'sinin iş aradığı, %93'ünün ise iş aramadığı belirlenmiştir. Söz konusu fertlerin iş aramama nedenleri Tablo 2'de gösterilmektedir. Buna göre iş aramayanların yaklaşık olarak %48'inin ev hanımı olduğu görülmektedir. Eğitim ve öğretime devam ettiği için iş aramayanların oranı %17 iken, emeklilerin oranı da yaklaşık olarak %17'dir.

2014 yılında ise fertlerin %48.26'sı çalışırken, %51.74'ünün çalışmadığı görülmektedir. Çalışmayan fertlerin son dört hafta içinde iş arama durumlarına bakıldığında ise yalnızca %7.32'sinin iş aradığı belirlenmiştir. İş aramama nedenlerinde ise fertlerin %48.5'inin ev işleriyle meşgul olması, %17.32'sinin eğitim ve öğretim hayatına devam etmesi, %16.41'inin ise emekli olması yer almaktadır.

Tablo 2: Çalışmayanların İş Aramama Nedeni (2012-2017)

	2012		2017	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İş Buldu-İşini Kurdu Başlamak İçin Bekliyor	33	0.25	35	0.22
Eğitim ve Öğretimine Devam Ediyor	2.201	16.96	2.867	18.37
Ev İşleriyle Meşgul	6.227	47.98	7.740	49.60
Emekli	2.169	16.71	2.742	17.57
İrad Sahibi	10	0.08	4	0.03
Yaşlı (Emekli Değil Ancak Çalışmak İçin Yaşlı Olduğunu Düşünüyor, 65+ Yaştakiler)	853	6.57	1.061	6.80
Özürlü veya Hasta	763	5.87	741	4.75
Mevsimlik Çalışıyor	98	0.76	142	0.91
Diğer	625	4.82	273	1.75
Toplam	12.979	100	15.605	100

Kaynak: Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri Seti, 2012-2017.

Mikro veri setinde yer alan fertlerin tamamı üzerinde sağlık sigortası sahipliğine bakıldığında ise fertlerin yaklaşık olarak %78.5'inin Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında olduğu tespit edilmiştir. Fertlerin % 0.88'inin özel bir sağlık sigortasına, %0.19'unun banka ve vakıf benzeri bir sigortaya, %1.54'ünün ise isteğe bağlı bir sağlık sigortasına sahip olduğu belirlenmiştir. Fertlerin %11.44'ünün yeşil kart sahipliği varken, %7.53'ünün ise herhangi bir sağlık sigortasına sahip olmadığı görülmektedir. 2014 yılında fertlerin sağlık sigortası sahipliği üzerinde yapılan incelemede ise 2012 yılına benzer biçimde fertlerin yaklaşık %79'unun SGK kapsamında yer aldığı görülmektedir. Herhangi bir sigortası olmayanların oranının 2012 yılında %7.5 iken 2014 yılında yaklaşık %6'ya gerilediği ancak bunun yanında yeşil kartlı oranının arttığı belirlenmiştir. Bunun en önemli nedeni olarak da Genel Sağlık Sigortasının SGK tarafından uygulamaya konulması gösterilebilir. Tablo 3, fertlerin sağlık sigortası sahipliğine ilişkin verileri göstermektedir.

Tablo 3: Fertlerin Sağlık Sigortası Sahipliği (2012-2017)

Durum	2012		2017	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
SGK	28.499	78.42	33.239	78.66
Özel Sağlık Sigortası	320	0.88	49	0.12
Banka, Vakıf vb.	68	0.19	65	0.15
GSS (Yeşil Kart Dâhil)	4.719	13	6.895	16.32
Hayır	2.737	7.53	2.007	4.75
Toplam	36.343	100	42.255	100

Kaynak: Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri Seti, 2012-2017.

Anket ayı içinde çalışma durumu sorusuna evet cevabını veren 13.168 ferдин, sahip olduğu sağlık sigortası sahipliğine bakıldığında ise 1.106 ferдин hayır cevabını verdiği görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu fertlerin, kayıt dışı çalıştığı ileri sürülebilir. Veri setinden elde edilen sonuçlar Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: Anket Ayında Çalışan Fertlerin Sağlık Sigortası Sahipliği (2012-2017)

Durum	2012		2017	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
SGK	10.527	79.94	12.493	83.36
Özel Sağlık Sigortası	98	0.74	20	0.13
Banka, Vakıf vb.	37	0.28	20	0.13
GSS (Yeşil Kart Dâhil)	1.400	10.63	1.599	10.67
Hayır	1.106	8.40	854	5.70
Toplam	13.168	100	14.986	100

Kaynak: Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri Seti, 2012-2017.

Tablo 4'ten de görüldüğü üzere, 2012 yılında anket ayında çalışma durumuna evet cevabını veren fertlerin %8.40'ının, herhangi bir sağlık sigortası bulunmamaktadır. Dolayısıyla çalışan fertlerin en azından SGK kapsamında olması gerektiği düşüncesiyle söz konusu fertlerin kayıt dışı istihdam edildiği düşünülmektedir. Bununla birlikte, çalışan fertlerin çalıştığı işteki durumlarına yönelik olarak yapılan incelemede, fertlerin %51.24'ünün düzenli ücretli, %11.48'inin yevmiyeli, %3.93'ünün işveren, %20.03'ünün kendi hesabına ve nihayet geriye kalan %13.33'ünün ise

ARTVIN INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL
SCIENCES (AICOSS 19)
17-19 APRIL 2019, HOPA, ARTVIN/TURKEY

ücretsiz aile işçisi olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan çalışan fertlerin %87.94'ünün tam zamanlı, %12.06'sının ise yarı zamanlı çalıştığı belirlenmiştir. Çalışan fertlerin %81.93'ünün sürekli istihdamda olduğu, %8.46'sının geçici istihdamda veya sabit süreli sözleşmeli ve %9.60'ının ise sözleşmesiz olarak arada sırada çalıştığı görülmektedir. Ücretli olarak çalışan fertlerin elde ettiği gelir düzeylerine bakıldığında ise fertlerin %25.3'ünün, asgari ücretin altında bir gelir elde ettiği tespit edilmiştir. Benzer biçimde herhangi bir iş yerinde çalışıyor olmasına rağmen hiç gelirinin bulunmadığını ifade edenlerin oranı ise yaklaşık olarak %30'dur. Bu bağlamda elde edilen gelirin, yasal düzeyin altında gerçekleşmesi, kayıt dışı istihdamın oranını da doğrudan etkilemektedir. Anket ayında herhangi bir işte çalışma durumuna hayır cevabını veren fertlerin içinde ücret geliri elde ettiğini beyan eden fertlerin sayısı 1.200'dür. Dolayısıyla bu fertlerin, her ne kadar istihdam sorusuna hayır cevabını vermiş olsalar da, ücret geliri elde etmeleri nedeniyle kayıt dışı istihdam edildikleri sonucuna varılabilir. Bu fertlerin, sahip olunan sağlık sigortası sorusuna verdikleri cevaba bakıldığında yaklaşık %63'ünün SGK'lı olduğu görülmektedir. Bu durumun hane reisine yakınlıktan dolayı ortaya çıktığı düşünülmektedir. 2014 yılında ise çalışan fertlerin sahip olduğu sağlık sigortasında SGK payı için bir artış söz konusudur. Sigorta sahipliği bulunmayan fertlerin oranındaki azalışla birlikte SGK kapsamındaki fert sayısında artış yaşanmıştır. Bu bağlamda 2014 yılı için kayıt dışı istihdam oranında bir azalış olduğu ileri sürülebilir. Çalışanların %87.5'i tam zamanlı çalışırken, %12.5'inin yarı zamanlı olduğu, %53.5'inin de düzenli ücretli olduğu belirlenmiştir.

Fertlerin sahip olduğu sağlık sigortası üzerinde yapılan incelemede, daha önce yukarıda bahsedildiği gibi fertlerin %11.44'ünün yeşil kartlı olduğu görülmektedir. 2012 yılında geçerli olan mevzuat hükümlerine göre bir ferdin yeşil kart sahibi olabilmesi için SGK kaydının bulunmaması ve aylık 126.7 TL'den az gelire sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda herhangi bir işyerinde çalışıyor olmasına rağmen yeşil kartlı olan fertlerin, çalıştığı işyerinde kayıtlı olmadığı düşünülmektedir. Nitekim yeşil kartlı fertlerin %54'ünün, gelir elde ettiği belirlenmiştir. Elde edilen tüm veriler ışığında, kayıt dışı istihdam edilenlerin genel durumu, aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Tablo 5: Kayıt Dışı İstihdam İle İlgili Genel Veriler (2012-2017)

Durum	2012		2017	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Çalışmasına Rağmen Sağlık Sigortası Bulunmayanlar	1.106	8.4	854	5.7
Çalışmadığını Beyan Ettiği Halde Çalışmayla İlgili Gelir Elde Edenler	1.200	9.1	1.463	9.8

Kaynak: Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Veri Seti, 2012-2017.

Tablo 5, kayıt dışı istihdama konu olan fertlerin durumlarını göstermektedir. Buna göre bir işte çalışıyor olmasına rağmen sağlık sigortası bulunmayanlar 1.106 kişi (%8.4), çalışıyor görünmesine rağmen herhangi bir geliri bulunmayanlar ise 3.880 kişidir (%29.4). Bununla birlikte istihdam sorusuna hayır cevabı verenlerin, gelir durumlarına bakıldığında 1.200 kişinin ücret geliri elde ettiği tespit edilmiştir. Benzer biçimde 12 kişi çalışmıyor görünmesine rağmen prim, 12 kişi de aynı ücret almıştır.

2017 yılında ise herhangi bir iş yerinde çalışıyor olmasına rağmen sağlık sigortası bulunmayanların sayısı 854'tür (%5.7). Herhangi bir işyerinde çalışıyor olmasına rağmen, gelirinin olmadığını beyan edenlerin sayısı ise 4.799'dur (%32). Diğer yandan çalışmadığını beyan etmesine rağmen, gelir kalemlerinde ücret geliri elde ettiğini beyan edenlerin sayısı 1.463'tür (%9.8).

5. Sonuç

Türkiye'de kayıt dışı ekonomi kapsamında kayıt dışı istihdamın sosyo-ekonomik özelliklerinin konu edinildiği çalışmada, 2012 ve 2014 yılları için Hanehalkı Bütçe Anketi verileri, betimleyici yöntemle analiz edilmiştir. Bu kapsamda 2012 yılında ankete katılan bireylerin yüzde 48.55'i çalışırken, %51.45'i çalışmamaktadır. Söz konusu oranlar 2014 yılı için ise sırasıyla %48.26 ve %51.74'tür. Anket ayı içinde çalışan fertlerin sigorta sahipliğine bakıldığında, 2012 yılında bireylerin %8.40'ının, 2014 yılında ise %7'sinin herhangi bir sağlık sigortasının bulunmadığı belirlenmiştir. Diğer yandan istihdam edildiklerini belirtmelerine rağmen gelirinin olmadığını beyan edenlerin oranı 2012 yılında %8.4, 2014 yılında ise %7'dir. Benzer biçimde bu durum kayıt dışı istihdam edilenlerin oranını etkileyen bir diğer faktör olarak ileri sürülebilir. Yeşil kart sahipleriyle birlikte, anket ayında çalışmadıklarını beyan etmelerine rağmen gelir kalemleri içinde ücret ve prim benzeri aynı ve nakdi gelirleri olduğunu beyan edenlerin toplama dâhil edilmeleriyle birlikte kayıt dışı istihdam oranı 2012 yılı için %50.6, 2014 yılı için %57 olarak hesaplanmıştır.

Kaynakça

- Cassel, D., & Cichy, U. (1986). Explaining The Growing Shadow Economy in East and West: A Comparative Systems Approach. *Comparative Economic Studies*, 20-41.
- Dilnot, A., & Morris, C. (1981). What Do We Know About The Black Economy in The United Kingdom? *Fiscal Studies*, 163-179.
- Ferman, P., & Ferman, L. (1973). The Structural Underpinning of The Irregular Economy. *Poverty and Human Resources Abstracts*(8), 3-17.
- Frey, B., Weck, H., & Pommerehne, W. (1982). Has The Shadow Economy Grown in Germany? An Exploratory Study. *Review of World Economics*, 499-524.
- Gupta, N. (2012). *Unorganised Manufacturing Sector in India During Postliberalisation Period*. India: Punjabi University.
- Güloğlu, T. (2005). The Reality of Informal Employment in Turkey. *International Programs Visiting Fellow Working Paper*, Cornell University.
- Houston, J. (1987). The Underground Economy: A Troubling Issue For Policymakers. *Business Review Federal Reserve Bank of Philadelphia*, 3-12.
- Lordoğlu, K. (1998). Enformel İstihdam ve Sosyal Güvenlik Sorunu. *Ekonomik Yaklaşım*, 9(31), 5-23.
- Losby, J. L., Else, J. F., Kingslow, M. E., Edgcomb, E. L., Malm, E. T., & Kao, V. (2002). *Informal Economy Literature Review*. Michigan: Charles Stewart Mott Foundation.

ARTVIN INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL
SCIENCES (AICOSS 19)
17-19 APRIL 2019, HOPA, ARTVIN/TURKEY

Mateman, S., & Renooy, P. (2001). *Undeclared Labour in Europe, Towards An Integrated Approach Of Combatting Underclared Labour*. Amsterdam: Regioplan Research Advice and Information.

McCrohan, K., & Smith, J. (1986). A Consumer Expenditure Approach To Estimating The Size Of The Underground Economy. *Journal of Marketing*, 48-60.

SGK. (2013), Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Portalı, www.sgk.gov.tr, Erişim: 15.07.2016

Simon, C., & Witte, A. (1982). *Beating The System: The Underground Economy*. Boston: Auburn House Publishing Company.

TÜİK. (2011). Hanehalkı Bütçe Anketi Verileri Kılavuzu, Ankara.

TÜİK. (2012). Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Verileri.

TÜİK. (2014). Hanehalkı Bütçe Anketi Mikro Verileri.

Yereli, A. B., & Karadeniz, O. (2004). *Kayıt Dışı İstihdam*. Ankara: Odak Yayın ve Dağıtım.